

Margaret Anderson

Suullinen muistitieto yleisten kirjastojen kehityshistorian tietopohjan täydentäjänä*

Anderson, Margaret, Suullinen muistitieto yleisten kirjastojen kehityshistorian tietopohjan täydentäjänä (Using the methodology of oral history to expand the knowledge we have of the history of public library development.) Kirjastotiede ja informatiikka 7 (2): 3–9, 1988.

The article is a translation into Finnish of a slightly abridged version of the author's paper presented at an IFLA Section of Library Theory and Research Seminar held in Bratislava, Czechoslovakia, September 1986. A project, intended to develop an oral history data bank covering reminiscences concerning public library development in the province of Ontario, is described and the problems encountered during the project are discussed. The project was undertaken by the Faculty of Library and Information Science, University of Toronto.

Address: Faculty of Library and Information Science, University of Toronto, 140 st. George Street, Toronto, Ontario M5S 1A1, Canada.

Pohjoisamerikkalaisen kirjastohistorian ääri viivoja

Ensimmäinen pohjoisamerikkalaisen kirjaston historiaa käsittelevä teos ilmestyi painosta v. 1851. Sen oli kirjoittanut Josiah Quincy, monitaitoinen historioitsija ja näkyvä poliittinen hahmo 19:nnen vuosisadan Bostonissa. *The History of the Boston Athenaeum, with Biographical Notices of its Deceased Founders* (Cambridge: Metcalf & Co, 1851) syntyi Athenaeumin muiden perustajien ja tukijoiden toivomuksesta; kirjaston yksityiskohtaisen historian laatimista pidettiin tähdellisenä. Jesse Shera¹ mainitsee Quincylla olleen kaksi tavoitetta Athenaeumin historiaa valmistaessaan, toisaalta syventää yleistä tietoisuutta alati karttuvasta amerikkalaisesta kulttuuriperinnöstä esittelemällä kirjaston perustajien toimintaa, toisaalta taas

tähdentää nuoremmille sukupolville sen merkitystä ja arvoa kulttuurivarana ja näin samalla varmistaa sille jatkuva tuki myös tulevaisuudessa.

Vaikka vuosisadan jälkipuoliskolla tuotettiin joukko merkittäviä kirjastotieteellisiä teoksia, »kirjastohistoriallisen kirjoittamisen virta ei vahvistunut puropahaista voimakkaammaksi»,² Shera mainitsee, ja arvioi, että syynä saattoi olla se, että tuolloin ei vielä ollut riittävää historiallista perspektiiviä Amerikan kirjastolojen tarkastelulle.³

Asiat eivät olleet paremmalla tolalla meidän vuosisatamme kolmena ensimmäisenä vuosikymmenenä. Kirjastohistorialliseen kirjoitteluun ei tullut syvyyttä; lähinnä eri osa-alueista koottiin uutta tietoa. Kun Samuel Rothstein 1950-luvulla sai valmiiksi tutkimuksensa *The Development of Reference Services* ei käytettävissä vieläkään ollut amerikkalaisen kirjastohistorian kokonaisuudesta. Valtaosa historiallisista tutkimuksista oli joko väitöskirjoja tai erityisiä tapahtumia kuten eri laitosten merkkipäiviä

* Suom. Marjatta Okko

juhlistamaan tai niiden perustajien hyveitä ylis-
tämään tarkoitettuja kirjoituksia.⁴

Kanadassa kirjastohistoriallinen julkaisu-
toiminta oli vielä heikommalla kannalla kuin Yh-
dysvaltain puolella. Useimmat aiheesta laadi-
tujen kattavimpien bibliografioiden⁵ mainitse-
mistä kirjoituksista olivat suppeita historikke-
ja, jotka tarjoavat hyvin niukasti tulkitsevaa
analyysia. Lisäksi ne olivat — kuten myös osa
yhdysvaltalaisista töistä — luonteeltaan lähes
anteeksipyytäviä; pyydettiin anteeksi, että kiin-
nitetään lukijan huomiota tällaisiin aiheisiin.
Saattaa olla, että tämä on seurausta siitä poh-
jois-amerikkalaisen kirjastotieteen laitosten pii-
rissä usein esiin tuodusta näkökannasta, että
oppiaineen teoreettisten aineiden tulisi keskittyä
tiukkoihin, empiirisiin, kvantifioitaviin tie-
teellisiin lähestymistapoihin ja että aikaisem-
pien vaiheiden tutkimuksilla ei oikeastaan ole
sijaa alan oppineessa kirjallisuudessa — onhan
historia humanistinen tiede.

Yhdysvalloissa kirjastohistoriallinen kirjoit-
telu on lisääntynyt 1950-luvulta lähtien. Var-
sinkin on tutkittu eri kirjastojen ja alan oppi-
laitosten historiaa, laadittu huomattavien kir-
jastonhoitajien elämäkertoja ja tutkittu eri pal-
velumuotojen kehitystä. On perustettu *Journal of Library History*, on julkaistu joukko antolo-
gioita ja juhlaulkaisuja sekä kehitetty pysyvä
kirjastohistoriallinen seminaari.⁶

Kanadan kirjastohistoriallisesta lähteistöstä

Canadian Library Association liittoutui
1970-luvulla ALA:n (*American Library Association*)
ja ALISE:n (*Association of Library and In-*
formation Science Educators) kanssa ja perusti
oman kirjastohistorian pyöreän pöydän ryh-
män. Kanadassa ponnistelut ovat edenneet hi-
taammin kuin naapurissa, mutta pyrkimykset
julkaista luotettavia historiallisia aineistoja ovat
jatkuvasti lisääntyneet. Vähintään yksi *Can-*
adian Library Journal -lehden vuosikerran nume-
roista on nykyisin omistettu kirjastohistorial-
lisille töille. Seura on aloittamassa *Papers in*
Canadian Library History -nimisen sarjan julkai-
semista. Myös Kanadassa julkaistaan historial-
lisia aineistoja merkkipäivien kunniaksi.⁷

Vaikka otettaisiin huomioon Yhdysvaltain ja
Kanadan väliset erot väestörakenteessa ja his-
toriallisessa iässä, Kanadan kirjastohistoria on

dokumentoinnissaan selvästi epätäydellisempi,
puhumattakaan sen analyttisestä tai tulkitse-
vasta kattavuudesta. Osaksi ero johtuu siitä,
että Kanadassa on säilynyt varsin niukasti hen-
kilöiden aineistoja kuten esitelmiä, kirjeenvai-
toa, puheita ja kirjastonhoitajien laatimia rap-
ortteja. Kanadan valtiollinen nuoruus, maan
suurempi pinta-ala ja paljon pienempi väkiluku
ovat yhdessä vaikuttaneet niin kirjastoinstitu-
tiota ja kirjastoammattia koskevien historialli-
sten tutkimusten harvalukuisuuteen kuin pri-
maarilähteistön vähyyteen. Ei vain väkiluku
vaan myös ammatillinen populaatio on paljon
pienempi ja vastaavasti myös kirjastoalan ko-
timaisten julkaisujen määrä on vähäisempi.

Niillä kirjastonhoitajilla, jotka osallistuivat
aktiivisesti kuluvan vuosisadan alkupuolelle
ominaiseen alueellisten kirjastojärjestelmien
kehittämiseen Kanadassa, ei liene ollut liiem-
mästi aikaa kirjoittaa artikkeleita selittääkseen
toimiensa taustoja, ei myöskään liiemmästi jul-
kaisukanavia, joissa julkaista tällaisia artikke-
leita, vaikka olisivat kirjoittaneet. Osansa ajan
puutteeseen oli pitkällä, aikaa vievillä matkoil-
la. Eräiden kirjastojen arkistoissa ei ole säily-
tetty ammatillista kirjeenvaihtoa; sen sijaan on
säilynyt tieto, että tällainen materiaali »heitet-
tiin pois», jotta saataisiin tilaa muille kokoelmil-
le. Yleisten kirjastojen muodostaman yhteis-
kunnallisen instituution kehityksen tutkijalle
ei ole jäänyt järin paljon primaarilähteistöä (jos
sitä koskaan olikaan).

Sellaiset persoonat kuin Mary Black ja John
Ridington, jotka 1930-luvulla laativat merkit-
tävän raportin yleisten kirjastojen tilasta Kana-
dassa, ja George Locke, joka tunnetaan Toron-
ton kaupunginkirjaston pelottavimpana ja pä-
tevimpanä johtajana, näyttävät jättäneen jäl-
keensä hyvin vähän henkilökohtaisia aineisto-
ja; tosin Locken puheet hänen ALA:n puheen-
johtajakaudeltaan ovat tallella. Kuvat, jotka tä-
män päivän kirjastonhoitajat ja kouluttajat voi-
vat heistä ja muista vuosisadan alkupuoliskon
huomattavista kirjastonhoitajahahmoista piir-
tää esiin, ovat himmeitä ja käyvät ajan mittaan
vielä epäselvemmiksi.

Enimmäkseen ennen 1950-lukua vaikutta-
neet keskeiset henkilöt ovat jo kuolleet eikä ole
mahdollista tavoittaa suoraan heidän käsityk-
siään eri tapahtumista, lainsäädännöstä tai kir-
jastokehitykseen vaikuttaneista henkilöistä.
Sen sijaan jäljellä on eläkevuosiaan viettäviä
kirjastonhoitajia, jotka tunsivat jonkun tai joi-

takin em. persoonallisuuksista tai jotka alemmilla virkaportailta käsin tutkailivat ajan ammatillisia tapahtumia. Monet eläkeläiset ovat säilyttäneet elävän mielenkiinnon sekä siihen ammattiin että siihen instituutioon, joiden piirissä he toimivat työelämässä ollessaan. Heillä on muistoja entisistä työtovereistaan ja päälliköistään sekä ammattimaailmassa tapahtuneista uusista kehityskuluista, jotka vaikuttivat sekä heihin että heidän antamaansa asiakaspalveluun. Vaikka vain harvat ovat pitäneet päiväkirjaa tai säilyttäneet omaa kirjeenvaihtoaan, he silti tarjoavat käyttämättömän voimavaran historiatiedon lähteinä, jos sovelletaan suullisen historian lähestymistapaa ja metodologiaa. Se taas on aito historiallisen tutkimuksen ja aineiston keruun lähestymistapa, jota näihin asti on sovellettu turhan vähän.

Amerikkalaista kirjastohistoriaa koskevan artikkelinsa päätösluvussa Shera toteaa, että »yksi historiallisen tiedon lähde, jota menetykseksemme on pahoin hyljeksitty, on suullinen muistitieto.⁸ Kerätessään uutterasti muiden muistitietoa kirjastonhoitajat ovat laiminlyöneet omansa keruun. Jo nyt on myöhäistä tallettaa muistiin monen suuren kirjastonhoitajan vapaata kerrontaa menneistä ajoista; jatkuva viivytely kuluttaa tätä kirjastohistorian lähdettä yhä enemmän. Tällaisia äänitteitä tulee kerätä huolellisesti ja suojella asianmukaisesti ottaen huomioon myös henkilökohtaisiin muistelmiin liittyvät laillisuusseikat, mutta meidän ei pidä kärsiä vielä suurempaa aineistohukkaa kuin jo on menetetty».⁹

Kirjastohistoriallisen muistitiedon keruuprojekti

Lähtien siitä, että Sheran huomiot soveltuvat vielä paremmin Kanadan kuin Yhdysvaltain oloihin, Toronton yliopiston kirjastotieteen ja informatiikan laitoksessa¹⁰ käynnistettiin luvulla 1984–85 suullisen historia-aineiston keruu. Ontarion provinssin kansalaisuus- ja kulttuuriasiain ministeriö rahoitti projektin, jonka tarkoituksena oli panna alkuun Ontarion yleisten kirjastojen kehitystä ja alan huomattavia henkilöitä koskeva muistitiedon tietopankki.

Ensimmäisenä vuonna projektille myönnettiin »siemenrahaa» 2000 dollaria. Kaksi laitoksen opetushenkilöstön jäsentä valvoi projektia

ja siihen palkattiin ammatillista Master-tutkintoa suorittavia opiskelijoita aloittamaan haastattelutyö. Haastateltavaksi ryhmäksi määriteltiin eläkkeelle siirtyneet kirjastonhoitajat ja ne entiset kouluttajat, jotka opetustyössään olivat omistautuneet opiskelijoiden valmistamiseen yleisten kirjastojen tehtäviin. Koska apuraha oli pieni ja koska Toronto on Kanadan suurin kaupunki, jossa on tavoitettavissa huomattavan suuri eläkeläisjoukko, kaikki haastateltavat valittiin Suur-Toronton alueelta. Näin varat voitiin käyttää opiskelijoiden haastattelupalkkioihin eikä niitä kulunut matka- ja majointuskustannuksiin.

Projektin käynnistysvaiheessa haastattelijoiksi valittiin opiskelijoita, jotka olivat jo suorittaneet ylemmän oppimäärän Kanadan historiassa ja osoittaneet kiinnostusta sekä sosiaalishistoriaan että kulttuuri-instituutioiden kehitykseen.

Yhdellä oli lisäksi kokemusta vapaana kirjoittajana toimimisesta; hän oli kirjoitellut useista ajankohtaisista yhteiskunnallisista aiheista.

Ministeriön apurahaehdojen mukaan varojen pääosa tulee käyttää stipendin maksamiseen opiskelijoille. Varat on tarkoitettu tukemaan heitä rahoittamaan opiskelunsa heidän työskennellessään projekteissa, joilla on merkitystä heidän opinto-ohjelmilleen. Valvojille ei makseta heidän työpanoksestaan, mutta jonkin verran rahasta voidaan käyttää välineiden ja materiaalin ostoihin kuten kasettien ja nauhurien hankintaan haastattelujen äänittämistä ja tallentamista varten.

Neuvotellen muun opetushenkilökunnan ja muutaman eläkkeellä olevan kirjastonhoitajan kanssa valvojat valmistivat luettelon mahdollisista haastateltavista. Laitos otti ensimmäisen yhteyden aiottuihin haastateltaviin esitellen projektia, sen yleistä merkitystä sekä yhteyksiä laitokseen ja provinssin kulttuurihistoriaan. Henkilöille kerrottiin, kuka opiskelija tekisi haastattelun ja myös jotain tämän erityisestä taustasta tai kiinnostuksesta ammattiin. Kun henkilö oli suostunut osallistumaan hankkeeseen, seuraavan yhteyden otti ao. opiskelija.

Haastatteluissa noudatettiin suullisen muistitiedon keruun tavanomaisia sääntöjä. Haastateltava sai itse päättää paljonko aikaa hän uhraisi haastattelulle ja äänitykselle, mistä aiheista keskusteltaisiin (ja mistä ei) sekä milloin ja miten aineisto voitaisiin julkistaa. Valmisteltiin tavanomainen luovutuslomake, jonka haasta-

teltava allekirjoitti määrättyään ensin nauhan käytölle asetettavista mahdollisista rajoituksista.

Kullekin opiskelijalle annettiin suppeat elämäkertatiedot heidän haastateltavikseen osoitetuista, suostumuksensa antaneista henkilöistä. Kullekin pyrittiin asettamaan haastateltaviksi eläkeläisiä, joiden toiminta-alue työelämässä sopi parhaiten yhteen opiskelijan ammatillisen kiinnostuksen ja ambiitioiden kanssa. Opiskelijoille annettiin myös Ontarion yleisten kirjastojen historiaa valottava lukulista. Valvojat kokosivat provinssia kirjastolaeista eriytettyjä historiallisia »tienviittoja» jäsentämään haastatteluja. Kaikki ne ammatillisen toiminnan alueet, joihin haastateltavat olivat osallistuneet runsaasti (mikäli niistä tiedettiin), mainittiin opiskelijoille, jotta he saisivat tuntumaa siihen, minkä tyyppisiä asioita he voisivat kysyä äänitysstunnoissa tai niitä ennen. Siinä mitassa kuin käytännössä oli mahdollista opiskelijat ryhmittivät haastattelut niin, että he voisivat kerätä useita näkökohtia samasta teemalueesta tai samalta ajalta. Näin he saattoivat »ruokkia» haastatteluja edellisissä syntyneillä kysymyksillä. Pyrkimyksenä oli kehittää monitahoinen kuva tärkeimmistä tapahtumista. Kun opiskelijoiden tiedot ja taidot karttuivat, myös haastateltavien luottamus menetelmää kohtaan lisääntyi.

Projektille myönnettiin suurempi apuraha luvuodeksi 1985–86 ja työtä laajennettiin monin tavoin. Kaksi opiskelijaa palkattiin huolehtimaan nauhojen jäljentämisestä, uusia haastateltajia palkattiin tutkintonsa suorittaneiden tilalle ja haastattelut ulotettiin Suur-Toronton ulkopuolelle. Uusien haastateltajien autokuljetukset saatiin järjestetyksi. Lukuunottamatta pääkaupungissa Ottawassa tehtyjä haastatteluja suurin osa toisen vuoden haastatteluista tehtiin Torontossa ja sieltä enintään 150 km:n etäisyydellä olevissa kylissä ja kaupungeissa — kaikki lounais-Ontariossa.

Kun Torontossa haastateltaviksi oli saatu huomattavan paljon entisiä kouluttajia ja projektista kiinnostuneita entisiä kirjastonhoitajia, muualla haastateltiin johtavissa hallintotehtävissä toimineita tai kirjastossa erityisosastoja, -palveluja tai -kokoelmia kehittäneitä entisiä kirjastonhoitajia. Yhteyttä otettiin myös pitkäaikaisiin kirjastolautakunnan jäseniin. Yksittäisistä haastateltaviksi valituista henkilöistä mainittakoon eräs nainen, joka yli 20 vuoden ajan

oli uhrannut kotinsa olohuoneen pienen kylän yleiselle kirjastolle, pari miestä, jotka oli rekrytoitu Englannista kirjastotyöhön Ontariossa, missä heti toisen maailmansodan jälkeen oli huutava puute koulutetuista kirjastonhoitajista, eräs mies, joka lähes koko ammatissa toimimisensa ajan oli avustanut yleisiä kirjastoja vieraskielisen kirjallisuuden hankinnassa lisääntyvästi monikielisen ja monikulttuurisen väestön tarpeisiin, sekä muutama kirjastoasioita eri aikoina provinssin eri ministeriöissä hoitanut henkilö. Myös haettiin yhteyksiä lastenkirjastonhoitajiin ja sadunkertojiin, toisaalta taas kirjastonhoitajiin, joiden työtehtävät olivat käsittäneet lähes kaikki työmuodot.

Projektissa kohdattuja ongelmia

Kaikille tutkimushankkeille on ominaista, että tutkimussuunnitelman toimeenpanossa törmätään erilaisiin ongelmiin; suullisen muistitiedon keräämisessä tulee vastaan joitakin juuri tällaiselle hankkeelle ominaisia ongelmia.

Ensinnäkin haastattelut tehdään yleensä — ei aina — paljon myöhemmin kuin keskusteltava asia tai tilanne oli ajankohtainen ja tavallisesti haastateltava on jo vetäytynyt pois työelämästä tai on varsin iäkäs. Kun projektin valvojat valmistaessaan ensimmäistä luetteloa haastateltavista neuvottelevat kollegojen tai hiljattain eläkkeelle siirtyneiden tuttaviansa kanssa, useimmin kuultu lausahdus oli: »Teidän olisi pitänyt saada yhteys N.N:ään, mutta ikävä kyllä hän kuoli vast'ikään.»

Kaksi haastateltaviksi lupautunutta muutti mieltään ja kieltäytyi osallistumasta. Toinen oli palvellut vanhempana neuvontapalvelun kirjastonhoitajana (reference librarian) Toronton kaupunginkirjastossa niiden kahden vaikutusvaltaisimman johtajan kaudella, jotka kykenivät antamaan erityistä arvovallan hohtoa yleisten kirjastojen sektorille Kanadassa. Kieltäytymisen syyinä oli se, että ao. henkilö havaitsi muistinsa ruvenneen pettämään ja fyysisten voimiensa alkaneen huveta. Toinen taas kieltäytyi sillä perusteella, ettei hänellä olisi mitään sellaista kerrottavaa, mitä muut jo eivät olisi kertoneet ja kertoneet kenties paremmin. Hänen kieltäytymispäätöstään ei horjuttanut edes se argumentti, että jonkin käsityksen kasaantuminen tietopankkiin tarjoaa käyttökelpoisimman tavan vahvistaa empiirisesti asiaa koske-

vaa aineistoa. Pari haastatteluehdokasta sairastui vakavasti ennenkuin äänitykset ehdittiin tehdä; ne lykättiin toistaiseksi. Kiintoisa kieläytyminen tuli pitkän pohdinnan jälkeen henkilöltä, jolla ensin »ei ollut mitään kiinnostavaa sanottavaa», ja joka toiseksi arveli, että hän »ei tuntisi oloaan mukavaksi oudon ihmisen kanssa omassa kodissaan» (haastateltavat saivat itse päättää paikasta ja Toronton seudulla asuville tarjottiin laitoksen tiloja yhdeksi vaihtoehdoksi), ja viimein »hänenstä tuntui, ettei hän pitäisi äänitetyksi tulemisesta . . . ettei hänen puhettaan ennenkään ollut äänitetty eikä hän hyväksynyt ääninauhoja». Sama henkilö halusi kuitenkin melko kärkevästi kuunnella muilta saatuja nauhoituksia ja myös tietää keihin muihin oli otettu yhteyttä!

Kanadassa erityisesti yleisissä kirjastoissa palvelleita luonnehditaan yleisesti ajatustavoiltaan konservatiivisiksi. Joskaan arviointi ei pitäne paikkaansa nykyiseen kirjastonhoitajakuntaan nähden, se näyttää pitkälti pätevän heidän edeltäjiinsä. Yhteistä tähän mennessä saaduille äänitteille näet on, että niistä paljastuu haluttomuus esittää edes lempeää kritiikkiä tilanteista, joihin on jouduttu, analyttisestä otteesta puhumattakaan. Eräs lähes 40 vuotta yleisessä kirjastossa palvellut henkilö katsoi, ettei hän voinut sanoa mitään tai kertoa mitään ennen kuin hän olisi tarkistanut esteettömyytensä Toronton kaupunginkirjastolta. Tämä nainen oli aikanaan kehittänyt uuden palvelumuodon — se on vieläkin käytössä — mutta tunsi, että ei ollut hänen asiansa kuvata sitä saati sitten arvioida miten sitä voitaisiin parantaa tai kertoa millaisia hänen päällikköjensä reaktiot aikanaan olivat.

Useimmat eivät kritisoineet ammatillista koulutustaan (tuntuva ero nykyisiin ammattitutkintoa suorittaviin opiskelijoihin!), joskin muutamat naureskelivat »teeseremonia»-vaatimukselle, jollainen sisältyi Toronton varhaisimpaan koulutusohjelmaan. Kun eräältä koulutusohjelman entiseltä johtajalta kysyttiin hänen ja hänen edeltäjänsä aikaisen koulutusohjelman kehittämistyön ja Toronton kaupunginkirjaston sen aikaisten johtajien välisestä suhteista, hän vastasi: »He vasta olivat komeita miehiä». Tämän naisen korkean iän ja haurauden vuoksi haastattelua ei tehnyt opiskelija vaan toinen projektin valvojista. Tämä taas tiesi, että ainakin toinen em. kirjastonjohtajista vastusti kaikkia muita koulutusmuotoja kuin työpai-

kalla tapahtuvaa koulutusta. Olisi ollut kiintoisaa tietää miten hänen koulutusfilosofiansa koutoutui koulutusohjelmaan, jossa hän aika ajoin oli vierailevana luennoitsijana. Tämä johtaja kuoli vuonna 1937, joten asiaa ei voi kysyä häneltä. Henkilöt, jotka tunsivat hänet joko kirjaston työntekijänä tai muista ammatillisista yhteyksistä, mainitsevat yhtäpitävästi, että hän oli »rakastettava, komea ja älykäs mies». Valokuvasta paljastuu jotain asianomaisen tästä puolesta.

Niitä paria henkilöä, jotka haastattelussa arvioivat kriittisesti kirjastojärjestelmiä ja -lainsäädäntöä sekä muutaman kerran myös kollegoiaan pidettiin aktiiviaikanaan jossain määrin radikaaleina — »eivät pysyneet lestissään». Heidän suuntautumisensa ilmenee äänitteistä, mutta he näyttivät olevan myös itse tietoisia asiasta. Muut haastateltavat aprikoivat jatkuvasti mahtavako he puhua »oikeista asioista» ja myös mahtoiko heidän sanottavallaan olla »mielenkiintoarvoa edes haastattelijalle, saati sitten jollekulle muulle».

Rahoitusehdot edellyttivät opiskelijoiden palkkaamista tekemään pääosan työstä. Ansiokasta tässä on se, että näin opiskelijoille, joiden tulisi oppia enemmän sen ammatin taustasta, johon he toivoivat työelämässä sijoittuvansa, tarjotaan merkityksellistä kokemusta, ja se, että he voivat elättää itsensä opiskeluaikana. Ehdoista aiheutuu myös ongelmia. Sellaisetkaan opiskelijat, joilla on arvosana Kanadan historiassa, eivät tunne ammatin eivätkä alan instituutioiden historiaa. Kuten alumpana jo mainittiin on yleisten kirjastojen kehityksen historiallisessa lähteistössä suuria aukkoja; vielä suuremmat ovat aukot tiedoissamme ihmisistä, jotka ennen toimivat kirjastonhoitajina. Kirjastohistorian tuntemuksen puute on vallan ymmärrettävää, mutta se kuitenkin haittaa haastattelun joustavaa etenemistä. Eräissä tapauksissa haastateltavat tuntuivat epäilevän, ettei heidän pitäisi täysin luottaa haastattelijan ymmärtämykseen. Tällaisesta epäroinnista huolimatta mikään ei osoittanut, että haastateltavat olisivat pitäneet opiskelijoita epäluotettavina, vaikka he eivät hallinneetkaan keskustelujen tilanteiden taustoja.

Se seikka, että projektin valvojat olivat laatineet kirjastolain muutoksiin perustuvia »tienviittoja», johdatti opiskelijat toisinaan käsittämään, että niitä tulisi soveltaa kaikkiin haastatteluihin. Tästä seurasi, että kysymykset hä-

mäsivät sekä kysyjää että haastateltavaa, mikä paljastuu kasettinauhoista. Muutaman asioita hiukan epätarkasti muistavan henkilön saadessa vastattavaksi kysymyksen, jolla ei ollut merkitystä hänen kokemuspäiirinsä kannalta, ääninauhalta paljastuu kysymysten aiheuttama ymmälleen joutuminen.

Historiallisen tiedon puuttuminen teki opiskelijoiista jonkin verran taitamattomampia haastattelihoita kuin he ehkä toisenlaisen teeman piirissä olisivat olleet. Heillä oli taipumus tehdä liian johdattelevia kysymyksiä ja liian paljon kysymyksiä, joihin vastaus saattoi olla ja usein myös oli »Kyllä» tai »Ei», mitä sitten seurasi pätkä hiljaisuutta ääninauhalla. Tässä tilanteessa muutama haastateltava otti ohjat omiin käsiin ja siirtyi vapaaseen kerrontaan. Vaikka tästä saattoi seurata, että jotkin käyttökelpoiset muistitiedot jäivät saamatta, nämä haastattelut yleensä valaisevat työskentelyolosuhteita ja myös ammatillista koulutusta syvällisemmin kuin vastaukset huolellisesti muotoiltuihin kysymyksiin. Taipumus johdatteluun väheni sitä mukaa kuin opiskelijoiden tiedot ja taidot kasvoivat.

Nauhurien toimintahäiriöt, mikrofonin kädestä käteen siirtelyn kömpelyys sekä väistämättömät ulkoiset äänet olivat tyypillisiä teknisiä vaikeuksia. Yksi äänitys menetettiin osaksi, koska haastattelija ei huomannut, ettei nauhuri saanut sähkövirtaa kun pistoke oli irronnut pistorasiasta. Tämä mies, jolle tekniset laitteet pysyvät arvoituksellisina, tuotti kuitenkin varsin laadukkaan raportin tekemistään haastatteluista ja haastateltavistaan, mitä ilmeisesti edisti se, että haastattelija oli ikänsä puolesta lähempänä haastateltaviaan kuin muita projektissa työskenteleviä opiskelijoita. En malta olla mainitsema, että tälle haastattelijalle haastateltavat tarjosivat kahvia ja pikkuleipiä, yksi jopa lounaan.

Osa teknisistä vaikeuksista paljastui äänitetäessä, toisia ilmeni purkuvaiheessa. Äänenkorkeuden ja voimakkuuden vaihtelu vaikeutti puhtaaksikirjoitusta, samoin väistämätön mumina, kun haastateltavat olivat epävarmoja nimistä ja ajankohdista. Sen sijaan taustäänistä ei ollut haittaa.

Muistitieto kirjastohistorian tutkimusmetodologia

Eräät historioitsijat ja muutkin tutkijat pitävät muistitietoa subjektiivisina, valikoivina ja henkilökohtaisina käsityksinä tapahtumista tai henkilöistä; muisti saattaa vääristää tosiasiallisia tapahtumia. Tiettyyn rajaan tämä argumentti on paikallaan, mutta kannattaa myös muistaa, että suullinen traditio on historiallisen muistiinmerkitsemisen varhaisin muoto ja että ne, joiden hallussa heimon muisti oli, olivat myös heimon kunnioitetuimpia jäseniä. Nykyisenä painetun ja elektronisesti tallennetun sanan aikana, vaikutelmia ja muistikuvia voidaan tarkistaa muun aineiston avulla, josta selviää mitä tosiasiaassa tehtiin ja kuka teki mitä. Jos tapahtuma oli kyllin »iso», on todennäköisesti olemassa myös samanaikaisia »kadunmiehen» reaktioita (lehdistössä).

Vaikka meidän vuosisadallamme historian tutkimuksen metodologia tukeutuu kirjoitettuihin, painettuihin ja elektronisiin dokumentteihin asiakirjojen päälähteinä, jotta saavutettaisiin se objektiivisuus, joka pidetään historiallisen tutkimuksen tunnusmerkkinä, näyttäisi sijaa olevan myös »heimomuistille». Puhelin, kaukokirjoitin ja satelliitit ovat viestintävälineitä, joiden käytöstä joko ei synny asiakirjoja ollenkaan tai sanomat on tyypistetty niin, että saavutetaan maksimaalinen datasiirto vähimmäillä sykäysmäärällä. Muistitiedosta voidaan luoda lähdeaineistoja, kun mitään muita aineistoja ei ole, ja tavoittaa näin historiallista tietoa sosiaalishistorian eri puolista kuten esim. lasten sekä etnisten ja siirtolaisryhmien erityispuvelujen kehityksestä — yleensä sosiaalisten instituutioidemme kehityksestä.

Suulliseen muistitietoon perustuvan metodin käyttö historiallisen arkiston luomiseen saa arvonsa siitä tosiasiaasta, että ihmisen ääni antaa sanoman sisällölle lisämerkityksiä. Voidaan väittää, että kunkin äänen muista äänistä erottava laatu, johon vaikuttavat korostus, ikä, etnisuus ja sukupuoli, antaa asiakirjalle persoonallisen läsnäolon tavalla, johon mikään kirjoitettu asiakirja ei yllä. Suullista muistitietoa on tarkasteltava puheen konventioiden puitteissa. Joskaan siinä ei ole tavanomaisen keskustelun

kaksisuuntaista vaihdantaa, siinä kuitenkin on tilaisuus välittömään ja jatkuvaan palautteeseen. Erikoisten lausumien tai odottamattomien tai epätavallisten termien merkitystä voidaan kysyä heti, mikä lujittaa muistiin merkintää. Vaikka muistitiedon subjektiivisuus on joltain kannalta epäsuotavaa, puhujan intonaatio ja painotukset voivat paljastaa kuulijalle hänen asenteidensa ja ennakkoluulojensa luonteeseen.

Brittiläisen Kolumbian provinssiarkisto on laatinut käsikirjan niille, joiden huolena on kehittää suullisen muistitiedon arkistoja täydentämään muita historiallisia asiakirjoja. Seuraavat lausumat näyttävät tarjoavan parhaan perusteen tämän lähestymistavan käytölle sosiaalhistoriassa:

»Suullisen muistitiedon olennainen piirre on, että mediana on ihmisääni, joka välittää enemmän merkityksiä kuin sanat. Tällainen lisämerkitys käsittää informaatiota iästä, mielialasta, puheen sävystä ja korostuksesta, etnisyydestä, alueellisesta ja luokkataustasta, sukupuolesta ja persoonallisuuden piirteistä. Jokaisella äänellä on laadullisia ominaisuuksia, jotka erottavat sen muista ja siten muistitietohaastatteluihin sisältyy henkilökohtaista läsnäoloa, jota mikään kirjoitettu teksti ei voi toistaa.

Äänityksistä käy ilmi sovelsiko haastattelija kysymyksissään neutraalia vai jotain näkökantaa suosivaa linjaa. »Harvat asiakirjat paljastavat tekijänsä asenteet yhtä avoimesti kun muistitietohaastattelut.»¹¹

Hyväksytty julkaistavaksi 25. 1. 1988

Nootit ja huomautuksia

¹ Shera, Jesse H., *The Literature of American Library History*. In *Knowing Books and Men; Knowing Computers too*. Littleton, Co.: Libraries Unlimited Inc. 1973, s. 127. (Laajennus artikkelista, joka julkaistu lehdessä *Library Quarterly*, 1945.)

² Shera, s. 128.

³ Shera, s. 132.

⁴ Colson, John, *The Writing of American Library History, 1876–1976*. *Library Trends* 1976, s. 7–21. s. 14.

⁵ Mainitut bibliografiat julkaistiin teoksen *Encyclopedia of Library and Information Science* varhaisissa painoksissa artikkelin »Canada, Libraries in» liitteessä ja saman teoksen *Supplement* -osan toisessa osassa, uudistetun artikkelin liitteessä. Edellisen laati Elisabeth Homer Morton, jälkimmäisen Beryl Anderson.

⁶ Colson, *op.cit.* s. 8.

⁷ Margaret Penman laati Toronton kaupunginkirjaston 100-vuotishistorian 1980-luvun alussa ja Margaret Beckman oli toisena tekijänä samanaikaisessa teoksessa *The Best Gift, a Historical and Photographic Record of the Carnegie Libraries in Ontario*.

⁸ Tekijä käyttää Sheran tapaan termiä *oral history* tarkoittamaan äänitettyjä haastattelutietoja. Suomentaja on valinnut vastineeksi termin muistitieto; kun on tarpeen korostaa äänityksen osuutta on käytetty ilmaisua suullinen muistitieto kirjallisen muistiin merkitsemisen vastakohtana.

⁹ Shera, *op.cit.*, s. 151.

¹⁰ Toronton yliopiston laitoksen nimi on *Faculty of Library and Information Science*. Suomennoksessa käytetään vastineena Tampereen yliopiston ao. laitoksen nimeä.

¹¹ *Voices: a Guide to Oral History*; ed. by Derek Reimer. Vancouver, B.C.: Provincial Archives, 1984, s. 2.